

*Špela Udovič,
Asja Nina Kovačev,
Barbara Rodica*

**PERCEPTIVNOST
SEMANTIČNIH
DIMENZIJ V
SLIKOVNEM POLJU
“AURULUM”**

165-183

KRIŽNA ULICA 51 A
SI-1000 LJUBLJANA

UNIVERZA V LJUBLJANI
ZDRAVSTVENA FAKULTETA
POLJANSKA CESTA 26A
SI-1000 LJUBLJANA

VISOKA ŠOLA ZA UPRAVLJANJE
IN POSLOVANJE
NA LOKO 2
SI-8000 NOVO MESTO

::POVZETEK

PRISPEVEK PREDSTAVLJA EVALVACIJO KVALITATIVNE in kvantitativne raziskave semantičnega ter estetskega presojanja pomenskih razsežnosti oblik in barv v likovni materiji slike "Aurulum" slikarke Bridget Riley. Raziskava želi odgovoriti na vprašanje o percipiranju gledalcev določene likovne strukture. Cilji raziskave so opredeljeni v več plasteh. V prvem sloju ugotavljamo kakšno asociativnost sproža likovno delo. V drugi predpostavki je bil namen raziskave spoznati, kakšno je presojanje motiva s stališča pomenskih dimenzij ter vpliv likovnih prvin, predvsem barve in oblike, na dojetanje likovne sintakse ter dokazati, da sta barva in oblika bistvena dejavnika, ki vplivata na dojetanje optičnega vtisa. Cilj raziskave je bil tudi ugotoviti, ali obstajajo razlike v dojetanju likovnega dela glede na spol. Analiza raziskave nam kaže, da slikovno polje "Aurulum" sproža bogato asociativnost, predvsem s pozitivnimi konotacijami. Pomenske povezave sodelujočih smo klasificirali v več kategorij. Nadalje ugotavljamo, da so korespondenti sliko "Aurulum" presodili kot pretežno lepo in zelo pozitivno likovno delo ter, da je bila barva bistven dejavnik, ki je vplivala na dojetanje likovne materije. Rezultati raziskave so nam tudi pokazali, da obstajajo nekatere razlike v dojetanju pomenskih dimenzij glede na spol.

Ključne besede: asociativnost, barva, likovna konceptualizacija, oblika, pomenske dimenzije, slikovno polje, vizualna percepcija.

ABSTRACT*THE PERCEPTION OF SEMANTIC DIMENSIONS IN THE ART FIELD "AURULUM"*

This article shows the evaluation of the qualitative and quantitative research of shapes and colours' semantic and aesthetic judgements in the art matter of the painting "Aurulum" by Bridget Riley. This research deals with and tries to respond to the issue on the viewers' perception of a certain art structure. Its objectives are classified in several categories. In the first one we have tried to find out what kind of associativities arise from the artwork. In the second one the purposes of the research have been to find out what the assessments of the motives from the perspectives of the semantic dimensions and the impacts of the art elements, above all of shapes and colours on the perception of the art syntax are. Moreover, our aim has also been to prove that shapes and colours are those essential factors which influence the perception of the optical impression. The aim of the study has also

been to determine whether there are any differences among males and females in the perception of the art work. The analysis of the research shows that the visual field "Aurulum" expresses a rich associativity, especially with the positive connotations. Participants' semantic links have been classified into several categories. Furthermore, it has been found out that the respondents have assessed the painting "Aurulum" as a predominantly beautiful and a really positive work of art. In addition, colours have been the essential factors influencing the perception of the art matter. The research results have also showed us that there have been some differences in the perception of the semantic dimensions among males and females.

Key words: associativity, color, art conceptualization, shape, semantic dimensions, art field, visual perception.

::1. UVOD

“Likovna stvarnost že več kot stoletje ni le odslikava materialne stvarnosti. Je sinteza materialnih ter duhovnih zakonitosti. Umetnost so projekcije stanj duha v vidno, v materialno. Podobe se prikazujejo v zelo različnih oblikah in načinih. Dokazujejo nam, da mimetična podoba stvarstva ni edina možna percepcija. Je prebivališče pogleda, vsebine, oblike in barve. Kaže nam zunanost notranjega sveta in notranost vidnega.” (Udovič, 2012, str. 105-118)

Likovni teoretik Jožef Muhovič razlaga, da likovne umetnine ne povedo že vsega kar s svojim videzom ampak, da govorijo tudi z načinom svoje oblikovanosti, do katerega se je mogoče prebiti s pomočjo oblikovno-prostorske analize tega kar gledamo. Ugotavlja tudi, da se likovno zaznavanje ne zadovoljuje s privajenim zunanjim videzom stvari, ampak poizkuša prodreti v njegovo zakulisje ter nadalje, da likovne forme niso samo zbirke nenavadnih oblik in bolj ali manj atraktivnih barv, ampak sistemi oblik in barv, ki so organizirani po določenih zakonitostih, brez odkritja katerih jih ne moremo doživeti na njim zares ustrezen, se pravi likovni način. (Muhovič, 2002, str. 303)

Zaznavanje, dojemanje ter razumevanje umetniških del je kompleksen fiziološki (gledanje) in psihološki (dojemanje in razumevanje) proces, ki je odvisen od izkušenj, načina razmišljanja, socialnega in kulturnega okolja ter čustvene in intelektualne zrelosti opazovalca. Vizualno zaznavanje je doživetje, ki nastane preko psihičnega procesa, v katerem posamezne pojave, stvari in prostor prepoznavamo kot skupek pojavov, torej kot homogeno celoto, iz katere nato selekcioniramo posamezne oblike. Kadar so te oblike pravilne, enostavne in enostavno urejene, jih dojemamo z lahkoto, pri zaznavanju kompleksnejših in manj pravilnih oblik s komplicirano organizacijo je naše zaznavanje oteženo

in zahteva večjo miselno dejavnost. Vizualno razumevanje oblik, ki nastane kot posledica opazovanja, torej pomeni identifikacijo nekaterih pomembnih značilnosti oziroma lastnosti predmetov. Arnheim pojmuje razumevanje oblik kot ustvarjalno dejavnost človeškega uma in razlaga, da opazovanje na senzoričnem nivoju zaznavanja dosega raven, ki je na področju sklepanja lahko komparativna razumevanju. Umetniki imajo zmožnost interpretacije izkušenj s pravilno organizacijo strukturiranih oblik. Očesna vizija je uvid (Arnheim, 1987, str. 46).

Tudi Milan Butina analizira zaznavanje oblik iz dveh plati. Na eni strani govori o vidnem zaznavanju dražljajev iz okolja in na drugi strani o likovnem gledanju, ki zahteva priučeno likovno zavest: "Likovno gledanje je prav gotovo posledica kulturnega izkustva z likovnimi umetninami, učenje ob njih, vsak človek pa se že kot otrok v toku zorenja nauči navadnega gledanja." (Butina, 1997, str. 64) Med vsakdanjim in likovnim gledanjem pa vendarle obstajajo razlike v hierarhičnem pojmovanju oblik, predvsem v aspektu dožemanja in pojmovanja "ozadja". Pri vsakdanjem gledanju oko izostruje posamezne oblike, ki so za gledalca pomembnejše in zato ob tem zanemarja, "zamegljuje" ozadje oziroma manj pomembne oblike ter vmesne prostore. Za likovnega ustvarjalca, bodisi slikarja ali oblikovalca, sta oblika in ozadje v drugačnem hierarhičnem odnosu. Manj pomembnih oblik, bodisi, da so v ospredju ali ozadju, "ni", ker ozadje figuro dopolnjuje v celoto homogene slikovne strukture likovne kompozicije in optičnega doživetja. Ob daljšem opazovanju likovnih materij se gledalcu dodatno vzpostavlja vprašanje o odsotnosti ozadja, torej ali ozadje sploh obstaja, ker se pogosto zgodi, da imajo oblike, stvari, ki se v vizualnem polju navidezno oddaljujejo v ozadje največjo izpovedno ali simbolično moč. Vaslilij Kandinsky je doumel, da je obliko mogoče razumeti tudi kot izrazito čustveno komponento, ki jo zaznamo predvsem v strukturi oblike: "...najpomembnejša nasploh ni oblika (snov), marveč vsebina (duh)." (Kandinsky, 1985, str. 289-290)

S procesom zaznavanja se je poglobljeno ukvarjala Gestalt oziroma likovna psihologija, ki je z različnimi eksperimenti iz področja psihologije spoznavanja uveljavila teorijo, ki temelji na postulatu, da je delovanje možganov holistično, vzporedno in analogno s tendencami po samoorganizaciji v poenostavitvah elementov oziroma ureditvi dražljajev na način, ki omogoča poenostavljenje strukture. "Beseda gestalt je nemškega izvora in ima tri pomena, ki jih slovenimo kot lik, oblika, celota. V angleščino jo prevajajo kot "shape", pogosto pa se uporablja neprevedena. Gestalt teorijo bi lahko v slovenščini imenovali teorija oblike oz. teorija celote." (Drozg, 1991, str. 104) Teorija spoznavanja indicira, da človek svojo okolico oziroma prostor v katerem biva zaznava selektivno, kar mu poleg orientacije v njem omogoča tudi njegovo osmišljanje.

Vizualni učinek torej vključuje sposobnost generiranja oblik v naših čutih. Pri tem gre za prepoznavanje celotnih oblik, ki imajo smisel in določen pomen, namesto enostavne akumulacije njenih strukturnih delov, torej preprostih elementov npr. točk, ravnih linij ali krivulj. Celota je torej več kot le vsota svojih delov, saj je ta celota kvalitativno drugačna od njenih sestavin. Gre za delovanje kjer, sestavni deli sicer determinirajo celoto, vendar istočasno tudi celota determinira svoje sestavne dele.

S spoznanji holistične teorije se je veliko ukvarjala optična umetnost, poimenovana tudi Opart. Umetniška dela Oparta so dinamične geometrično abstraktne likovne tvorbe, ki pogosto delujejo kot nekakšni vzorci. Ker ob opazovanju dajejo vtis gibanja, utripanja in vibracij ali upogibanja, to vrsto likovne materije imenujemo tudi kinetična umetnost.

::2. METODOLOGIJA

::2.1 Opredelitev problema in cilji raziskave

Temeljni raziskovalni problem raziskave je ugotavljanje vpliva različnih barv na učinkovanje likovne strukture umetniškega dela "Aurulum" tako v optičnem smislu kot po vsebinski, pomenski in simbolni ravni. Na naslednji ravni delovanja oblike raziskava analizira vpetost posameznih oblik v likovno delo ter posledično na optično učinkovanje celotne likovne materije ter analizira delovanje notranjih struktur oblike na zunanje učinkovanje forme. Ta kvantitativna raziskava poleg dimenzij barvnega učinkovanja ter pomenskih razsežnosti oblik ugotavlja tudi asociativnost, ki jo sproža določena likovna materija.

Cilji raziskave so tako determinirani v več plasteh. V eni predpostavki je namen raziskave ugotoviti, kakšno je presojanje izbrane likovne gramatike s stališča pomenskih dimenzij in likovne konceptualizacije ter vpliv likovnih prvin, predvsem barve in oblike, na dožemanje likovne sintakse, ter dokazati, da sta barva in oblika bistvena dejavnika, ki vplivata na dožemanje likovne materije. Namen raziskave je bil tudi ugotoviti, ali obstajajo razlike v dožemanju slikovnega polja glede na spol.

::2.2 Raziskovalne hipoteze

Pred izvedbo eksperimenta so bile postavljene naslednje hipoteze:

H1: Barva je bistven dejavnik, ki vpliva na učinkovanje likovnih struktur tako v optičnem pomenu kot na vsebinski, pomenski in simbolni ravni.

H2: Pomenske razsežnosti notranjih struktur oblike pomembno vplivajo na optično učinkovanje celotne likovne materije.

H3: Pri presoji pomenskih dimenzij obstajajo razlike glede na spol.

::2.3 Vzorec in subjekti raziskave

V raziskavi je sodelovalo 199 subjektov, v dveh skupinah. Prva skupina zajema 77 dijakov in druga skupina 128 študentov. Sodelujoče v raziskavi smo obravnavali kot homogeno skupino. Zaradi nepopolnosti podatkov je bilo zavrženih 5 vprašalnikov. Iz *preglednice 1* je razvidno, da je vrednostne sodbe podalo 66,3 % žensk in 33,7 % moških udeležencev. Vzorec zajema starost subjektov od 15 do 22 let, srednja vrednost njihove starosti pa je 17,7. Tudi demografski podatki stalnih prebivališč subjektov celotne raziskave pokrivajo območje celotne Slovenije.

Preglednica 1: Subjekti raziskave, ki so podali sodbe za slikovno predlogo glede na spol.

subjekti raziskave	frekvenca	%
ŽENSKE	132	66,3
MOŠKI	67	33,7
skupaj	199	100

::2.4 Postopek zbiranja podatkov

Subjekti raziskave so sodelovali v sklopu pouka oziroma študijskih predavanj. Prejeli so ocenjevalni *Vprašalnik estetskega in vrednostnega presojanja* s slikovno prilogo umetniškega dela "Aurulum". Po skupnih navodilih za vrednotenje slikovnih predlog so individualno izpolnjevali ocenjevalni vprašalnik in nato še osebni vprašalnik.

::2.5 Uporabljeni instrumenti

Za raziskovanje pomenskih razsežnosti oblik in barv je bila uporabljena metoda anketiranja. V namen te empirične raziskave je bil strukturiran avtorski instrument *Vprašalnik estetskega in vrednostnega presojanja* (Kovačev, 2012), ki zajema avtorsko ocenjevalno lestvico (Kovačev, 2012). Ta instrument povezuje psihološke in likovne razsežnosti elementov, ki so prezentne tako na različnih področjih oblikovanja (npr. grafično oblikovanje in oblikovanje tekstilij) kot tudi v slikarstvu. Sodelujoči v raziskavi so podajali svoje estet-

ske sodbe različnih likovnih predlog in asociacije nanje ter jih ovrednotili na podlagi različnih pomenskih dimenzij na 7-stopenjski lestvici (od -3 do +3). Demografski podatki anketirancev zajemajo ime (oziroma šifro), spol, starost, stopnjo izobrazbo, poklic in zaposlitev (Udovič, Kovačev, Rodica, 2013, str. 207-221).

::2.6 Vprašalnik estetskega in vrednostnega presojanja

Vprašalnik vrednoti estetske sodbe glede slikovne predloge "Aurulum" ter meri asociativnost, ki jo to umetniško delo sporoča. Respondenti so svoje sodbe in asociacije ovrednotili tudi na podlagi različnih pomenskih dimenzij na 7-stopenjski lestvici. Pomenske dimenzije, ki jih vključuje vprašalnik so predstavljene v preglednici 2.

Preglednica 2: Pomenske dimenzije, na osnovi katerih so subjekti raziskave ovrednotili likovno delo "Aurulum".

Dimenzija 1:	<i>neprijetno – prijetno</i>
Dimenzija 2:	<i>pasivno – aktivno</i>
Dimenzija 3:	<i>grdo – lepo</i>
Dimenzija 4:	<i>pomirjevalno – vznemirljivo</i>
Dimenzija 5:	<i>nestimulativno – stimulativno (oz. nespodbujevalno - spodbujevalno)</i>
Dimenzija 6:	<i>skromno – razkošno</i>
Dimenzija 7:	<i>šibko – močno</i>
Dimenzija 8:	<i>zaviralno – pospeševalno</i>
Dimenzija 9:	<i>preprosto – kompleksno (zapleteno)</i>
Dimenzija 10:	<i>revno – bogato</i>
Dimenzija 11:	<i>umirjeno – razgibano oz. živahno</i>
Dimenzija 12:	<i>negativno – pozitivno</i>

Poleg vrednotenja pomenskih dimenzij, nadaljnja vprašanja integrirajo tudi sodbe s področja dojetanja in presojanja posameznih likovnih sintaks ter komentarje respondentov glede na podane sodbe. Vprašanja se zaključujejo s trditvami o tem, kaj je najbolj odločilno vplivalo na izbor predloge kot bolj ali manj ugovarjajoče: barve, črte, oblike, struktura slike ali celota. Možno je izbrati enega, pa tudi dva ali več odgovorov (Udovič, Kovačev, Rodica, 2013, str. 207-221).

::2.7 Postopki obdelave podatkov

Primarno smo podatke uredili z rangiranjem odgovorov in jih statistično obdelali. Za statistično obdelavo smo uporabili metode osnovne deskriptivne statistike (f , $f\%$, M , SD) in inferenčne statistike (χ^2 – preizkus). Podatke smo obdelali v programskem orodju Microsoft Office Excel 2007 in SPSS 16.0.

::3 REZULTATI IN INTERPRETACIJA RAZISKAVE

::3.1 Likovna gramatika slikovnega polja “Aurulum”

Bridget Riley ima izredno študiozen pristop k odnosom med barvo in obliko, ki v njenih delih prehajajo v prostorske vibracije: “Element, ki je tako dovtopen za odnose in vzajemno učinkovanje, kot je barva, ne more biti nespremenljiv in dokončen na enak način, kot so oblike, ki jih opiše črta. Kvadrat je kvadrat. Absolut je. Kdaj preneha biti kvadrat, je jasno, ker je določen konceptualno. Toda modra...! Odtentkov modre je neskončno veliko, ista modrina pa je na različnih ozadih drugačna: v resničnosti, in kar je odločilneje, na sliki. Barve nikoli ne vidimo ločene od vsega, zato nikoli ne vemo natanko, kaj je sama na sebi. Že res, na platnu je barva, ki je snov, toda barva ni le snovni gradnik. Vsak odtенок ali niansa oddaja drugačno svetlobo in deluje na druge skladno z barvami v svoji soseščini, kjer se nahajajo kot del celote, in glede na to, v kakšnih količinah so.” (Medved, Fer, Nancy, 2004; str. 48-49)

Z izmeničnim komponiranjem posameznih barv poskuša na svoja platna ujeti prostor, svetlobo in energijo. Ta cilj dosega izključno z geometrijskimi liki in kontrapunktom. Med delovnim postopkom slikarka namenja posebno pozornost tudi intuiciji. V nekem intervjuju je razlagala večplastnost oblik, ki ustvarjajo vtis iluzionističnega prostora na njenih slikah: “... Ideja dvorazsežnostne “ploskosti” na sliki je geometrijski koncept, enak tistemu pri konstrukciji škatle, ki daje “iluzijo” trirazsežnostne projekcije. Slikovni prostor je globok v tem smislu, da za njim ni tako rekoč ničesar; nobene dokončne osnove ali razdalje, na katero bi se nanašal, nima. Sestavljajo ga kontrasti in različne ravni ploskev, ki jih barve privzamejo na platnu ... Barve v mojih slikah naj bi pritegnile oko, dale nekaj, kar lahko gledaš, in sčasoma, z urejenim gledanjem – s tem, da nekatere stvari vidiš prej, druge pa pozneje in bolj počasi – lahko postaneš del doživetja, ki ni le vizualno. Slike odpirajo, vsaka zase, s svojo različnostjo prostor, ki priključuje in sprejme določeno skupino občutij – in prav to je točka, skozi katero se lahko izrazi vsebina”. (Dintinjana, 2001, str. 50-75)

Slika Rileyeve z naslovom “Aurulum” iz leta 1978 predstavlja likovno materijo Oparta. Likovna sintaksa izgrajuje kinetično iluzijo linearnega va-

lovanja nežnih pastelnih barv. Njena optična impresija deluje zračno, lahko in prosojno, kot slikarsko delo opredeljuje že sam naslov "Aurulum", saj v latinščini izraz "aurulum" pomeni rahel vetrič. Slikovno polje strukturirajo ponavljajoče se linearne strukture blago ukrivljenih, vertikalnih valovnic, ki s spreminjanjem debeline ustvarjajo nekakšno vibrirajoče prostorsko valovanje. Slikarka s pretanjenim občutkom ritmično niza ožanje in širjenje barvnih linij, kar implicira poudarjeno iluzijo gibanja slikovne površine. Barvno valovanje, ki tako nastaja, povzroča diagonalno konstelacijo prostorskega delovanja ter občutek mavričnega prelivanja spektralnih barv. Ob podrobnem pregledovanju barvne strukture je mogoče ugotoviti, da poleg beline, ki izziva občutek izžarevanja svetlobe, slikovno polje strukturirajo le tri med seboj ostro zamejene barve. Te barve so rumena, cyan modra in magenta rdeča, ki v barvni teoriji predstavljajo primarne barve subtraktivnega barvnega mešanja. Kadar se mešata dve primarni barvi, nastanejo odtenki sekundarnih barv oranžne, vijolične ali zelene barve. Primarne in sekundarne barve pa so tudi barve barvnega spektra. K iluzornosti barvnega prelivanja v slikovnem polju vodijo predvsem stopnjevanja v svetlosti barv, stopnjevanja v debelinah krivulj ter optično mešanje barvnih valenc, ki ga sproža medsebojna oddaljenost barvnih krivulj. Tu gre za princip optičnega mešanja barv, kjer je barvni vtis sestavljen iz več različnih barvnih ploskev. Ko so te ploskve postavljene tesno skupaj, jih z določene razdalje ne razločimo več. Robovi ploskev tako niso več opazni, ampak se v vizualnem sistemu zlijejo in po principu optičnega mešanja barv ustvarjajo optični vtis barvne mešanice. Kdaj pride do popolnosti zlitja barv je odvisno od oddaljenosti gledalca od površine barvnih ploskev. Barvne površine, ki ne dosegajo popolnega zlitja kot likovno izrazilo delujejo bolj živo in sevno, saj barva tako iz psihofizičnega prestopi v duhovno dogajanje. Preden se barvne površine zlijejo v enotno barvo, oko ponekod razloči posamezne optične vtise, drugje pa enotno barvo. Ta medsebojni vpliv barvnih vtisov daje sestavljeni barvni površini vizualno živahno delovanje in izžarevanje, ki ju nesestavljene, enotne barve nimajo. Barvna vibracija se konča, ko se toliko približamo slikovnemu polju, da lahko razločimo posamezne ploskve.

Slikovno polje zaznamuje tudi občutek bogate sevnosti svetlobe ter iluzije gibanja. Bela sončna svetloba je sicer zmes vseh spektralnih barv, vendar žarčenje svetlobe v slikovnem polju "Aurulum" izgrajuje predvsem konstelacija barvnih in svetlostnih odnosov bele in rumene barve. Med njima skorajda ni kontrasta v svetlosti, zato tudi ob daljšem branju slikovnega polja, kontur valovnic ni mogoče dokončno omejiti oziroma izostriti. Rumena barva ima že sama v sebi veliko sevno moč, ki se širi prek lastnih meja oziroma obrisov. S prelivanjem in razlivanjem v območja belin generira občutenje sončne svetlobe. Kovačeva razlaga, da rumena barva spreminja svoj vrednostni predznak v sorazmerju s

svojim tonom in svetlostjo: "Svetlejši odtenki rumene in zlatorumena barva imajo navadno vrednostno pozitiven pomen. Kot barva sonca deluje rumena na organizem poživljajoče [...]. Simbolizira intuicijo, razum in voljo. Hkrati je tudi barva aktivnosti in ekstraverzije [...]. V svojih najbolj zlatih odtenkih ponazarja rumena nesmrtnost in božansko moč." (Kovačev, 1997, str. 320).

::3.2 Asociativnost slikovnega polja "Aurulum"

V raziskavi pomenskih razsežnosti oblik in barv so vprašani za slikovno polje "Aurulum" podali več kot 270 različnih pomenskih asociacij z njihovimi variacijami, ki smo jih klasificirali v 13 kategorij.

"Izgleda kot neko valovanje mavrice. Predstavlja neko gibanje." je podal komentar eden izmed sodelujočih. V najboljšežnejši kategoriji, ki smo jo oblikovali, je bilo generiranih 170 asociativnih sodb. To je kategorija MAVRICA, BARVE, pri kateri je pomemben poudarek na tistih odgovorih, ki opredeljujejo narativnost podobe. Od teh asociacij jih je največ pomensko apodiktično v korelaciji z mavrico, druge sodbe se implikativno povezujejo z barvo. Zelo veliko odgovorov tako podaja asociacije, ki se neposredno vežejo na barvitost in barve, npr. prelivanje barv, barvna lestvica in celo barva v povezavi s fiziko. Ostale asociacije označujejo lastnosti in vrste barv ter tudi barve v povezavi z drugimi predmeti, npr. pisanost; pastelne barve, žive barve, tople barve, vesele barve; barvasto steklo, barviti lasje, barvne črte, flomastri itn. Povezavo z barvami najdemo tudi v kategoriji TOPLOTA, OGENJ, SVETLOBA, saj prav barvna sevnost in svetlost porajata asociacije na svetlobo samo, sonce, sončni vzhod, radiacijo, žarke, lesk in svetlobni odboj. S tem so asociativno povezani tudi ogenj, plamen ter toplota, kar so v asociacijah opisali subjekti raziskave. V neposrednih pomenskih povezavah z mavrico ter toploto in ognjem je tudi kategorija NARAVA, LETNI ČASI. Sodelujočih so slikovno polje v teh asociacijah povezovali z naravnimi pojavi, ki vključujejo neko gibanje oziroma valovanje. Največ je bilo podanih semantičnih povezav z morjem, v ostalih bolj razpršenih asociacijah pa so vprašani slikovno vibracijo povezovali tudi s pomladjo, cvetjem, poletjem, travo, vodo, algami, močvirjem, morsko travo živo pisanih barv, travnikom, gorami, izhlapevanjem, jezerom, klasjem, koralnim grebenom, naravo, plažo, polžem, stebлом in zelenjem. Zanimivo je, da so bili podani tudi pomenski spoji z vetrom, vetrovnikom in zrakom, kar opredeljuje že naslov likovnega dela "Aurulum".

V veliki večini so bile podane pozitivne asociacije, ki so umeščene v več kategorij. Med njimi je najbolj eksponirana kategorija ŽIVLJENJE, POZITIVNOST, s 83-imi asociativnimi sodbami. Z višjo frekvenčnostjo jo označujejo asociacije na veselje, pozitivnost, pozitivno energijo, sproščenost

ter srečo in radost. Eden najlepših komentarjev doživetja slike "Aurulum" je bil: "Slika daje občutek sreče." Vprašani so slikovno polje zelo pogosto doživeli tudi kot umirjeno in pomirjajoče, kar je izraženo v kategoriji UMIRJENOST, HARMONIČNOST z 81-imi podanimi asociacijami. Harmoničnost je bila povezana predvsem s pojmi simetrija, skladnost, urejenost, čistost, enakomernost, prefinjenost; simbioza, povezanost, ujemanje. Kategorijo ZASANJANOST zaznamuje pretirano stopnjevanje pozitivnih emocionalnih občutenj, ki jih poraja likovna materija. V njih so bile podane pomenske povezave na nežnost, sanje, zasanjanost, neskončnost, mehko, lahkotnost, mladost, domišljija, nedolžnost, obzorje, odprtost in potovanje v neskončnost.

Velika enotnost v asociacijah je izražena v kategoriji VALOVITOST, LINIJE, LASJE. Največ sodb v povezavi s sliko "Aurulum" podaja asociacije na valovanje, valove in valovitost, poleg tega je bilo formuliranih še mnogo sodb, ki izražajo asociacije na vijuge, vijuganje, krivulje, valovite črte ter linije. V tej kategoriji so bile pogosto izražene tudi pomenske povezave, ki se vežejo na lase in kodre, pa tudi kite.

V kategoriji IRACIONALNOST so klasificirane asociacije, ki so jih v subjektu raziskave zaznali v pomenski zvezi z optično prevaro in nekakšno iluzijo. Ta se nanaša predvsem na gibanje in aktivnost, kar je bilo razvrščeno v kategorijo AKTIVNOST, GIBANJE. Z iracionalnostjo so sodelujoči povezovali tudi zmedenost, izgubljenost ter halucinacije, ki jih povzročajo hipnoza in droge. V kategorijo AKTIVNOST, GIBANJE smo sicer uvrstili asociacije s pozitivno konotacijo, ki so povezane z aktivnostjo. Te so živahnost, gibanje, energija, prepletanje, aktivnost, prelivanje, dinamičnost in podobno. Vprašani so v svojih komentarjih pogosto opisovali, da imajo občutek kot, da se slika premika.

Glede na strukturo slike niti ni presentljivo, da so vprašani slikovno polje pogosto zaznali tudi kot različne vzorce v mnogoterih aplikacijah. Pomenske povezave so opisovali kot zavese, tkanino, stensko tapeto, blago, brisače, darilni papir itn. Takšne asociacije smo povezali v kategorijo VZOREC IN ORNAMENT, TEKSTILJE. Kategorija UMETNOST, LEPOTA se navezuje na umetnost v širšem smislu, saj so vprašani povedali, da jih slikovna predloga spominja zanimivost, lepoto, vznemirljivost, abstraktnost, glasbo, kontrast, pestrost, slikanje, umetnino, zanimive oblike in zapeljivost.

V kategorijah MAVRICA, BARVE ter VZOREC IN ORNAMENT, TEKSTILJE najdemo tudi korelacije s kategorijo IGRIVOST, OTROŠKOST. V njej so korespondenti podali več asociacij na površinska pozitivna občutja in podobe, kot so cirkus, klovn, igrivost, razigranost, smeh, otroštvo, pobarvana jajčka, velika noč, pust, pustni trakovi, sladkarije, sladkoba, bomboni, lizika, vrtiljak, zabavno, kozarec, pravljica, zabava, žur. Takšno asociativnost

sprožajo predvsem barve in barvne kombinacije, ki določajo slikovno polje ter njegova ponavljajoča se, skorajda vzorčasta struktura, ki aludira na prej omenjene pojme.

Negativnih sodb, ki so bile podane samo v kategoriji MONOTONOST, NEIZRAZITOST, NEGATIVNA OBČUTJA IN LASTNOSTI je le 45, torej zelo malo in so nehomogene. Večkrat se ponovi le ocena, da je slikovno polje enolično in monotono, kar so sodelujoči povezovali predvsem s ponavljanjem elementov v slikovnem polju.

::3.3 Ovrednotenje pomenskih dimenzij v likovni sintaksi “Aurulum”

V ovrednotenju pomenskih razsežnosti slike “Aurulum”, so subjekti raziskave svoje sodbe in asociacije ovrednotili na podlagi različnih pomenskih dimenzij na 7-stopenjski lestvici (od -3 do +3). Ocena -3 opredeljuje maksimalno izraženost lastnosti, ki predstavlja levi skrajni pol dane dimenzije, formuliran tudi kot skrajni negativni pol. Takšna sodba je bila ovrednotena z eno točko. Ocena -2 pomeni močno oziroma pretežno izraženost levega pola navedene lastnosti. Ovrednotili smo jo z dvema točkama. Ocena -1 pomeni blago izraženost navedene lastnosti na levi polovici kontinuuma. Določena ji je bila vrednost tri točke. Ocena 0 opredeljuje nevtralnost, kar pomeni, da subjekti niso preferirali niti ene niti druge skrajnosti. Ocena 0 ima vrednost štiri točke. Estetska sodba +1 določa rahlo izraženost lastnosti na desni polovici kontinuuma. Sodba +1 je ovrednotena s petimi točkami. Sodba +2 pomeni močno oz. pretežno izraženost desnega pola navedene lastnosti, kar je bilo ovrednoteno s šestimi točkami. Ocena +3 določa maksimalno izraženost lastnosti na desnem skrajnem polu dimenzije in je ovrednotena s sedmimi točkami. Predstavlja skrajni pozitivni pol.

Statistična analiza ovrednotenja pomenskih dimenzij je pokazala, da se srednje vrednosti izraženih sodb (M) gibljejo od 3,625 do 5,307 (*preglednica 3*). Z najvišjo srednjo vrednostjo podanih sodb pomembno izstopa 12. dimenzija, ki se giblje v polju razsežnosti negativno – pozitivno. Njeno povprečje izraženih sodb je visoko kar nakazuje tudi največkrat izražena ocena (Mo) v tej dimenziji, ki je v rangju 6. Z najnižjo srednjo vrednostjo podanih sodb pomembno izstopa 9. dimenzija, ki se giblje v polju razsežnosti preprosto – kompleksno (zapleteno), z največkrat izraženo oceno (Mo) 3. Takšni rezultati nam kažejo, da so subjekti raziskave slikovno polje “Aurulum” najpogosteje percipirali kot pretežno pozitivno in preprosto likovno vibracijo.

Iz podrobnejše analize podanih estetskih sodb v vseh dimenzijah ter njihovega ovrednotenja lahko ugotovimo, da so vprašani optično vibracijo ocenili s sodbami, ki so pretežno implicirane v pozitivno izraženemu polu. Povprečni

oceni izraženih sodb v negativnem polu sta le dve, v dimenzijah 9 in 6. Kljub vsemu je bila največkrat izražena ocena (Mo) dimenzije 6 v rangju 4, kar opredeljuje nevtralnost. Višje povprečne vrednosti slikovno polje ob dimenziji 12 dosega še v 3., 1., 2. in 11. dimenziji. Največkrat izražene ocene (Mo) v teh dimenzijah so, z izjemo dimenzije 2, v rangju 6, ki označujejo pretežno izraženost posamezne dimenzije. Analiza teh estetskih sodb nam evidentira, da so sodelujoči slikarsko delo Bridget Riley "Aurulum" percipirali še kot malo skromno, a hkrati tudi kot pretežno lepo, prijetno, aktivno in živahno likovno delo. Najbolj homogeni odgovori so bili tisti, ki so jih vprašani podali za dimenzijo 8. Sodelujoči v raziskavi so bili torej najbolj enotni v sodbi, da optični vtis deluje tudi malo pospeševalno. Največja razpršenost v odgovorih se kaže v dimenziji 11, torej v percipiranju razsežnosti umirjeno - razgibano oziroma živahno, kjer vrednost SD dosega 1,699.

Preglednica 3: Srednje vrednosti izraženih sodb po posameznih dimenzijah.

DIMENZIJE	M	Mo	SD
1. neprijetno – prijetno	5,182	6	1,566
2. pasivno – aktivno	4,974	5	1,371
3. grdo – lepo	5,260	6	1,495
4. pomirjevalno – vznemirljivo	4,036	4	1,666
5. nestimulativno – stimulativno (oz. nespodbujevalno - spodbujevalno)	4,719	5	1,256
6. skromno – razkošno	3,969	4	1,354
7. šibko – močno	4,406	4	1,351
8. zaviralno – pospeševalno	4,599	4	1,199
9. preprosto – kompleksno (zapleteno)	3,625	3	1,570
10. revno – bogato	4,414	4	1,258
11. umirjeno – razgibano oz. živahno	4,839	5	1,699
12. negativno – pozitivno	5,307	6	1,375

::3.4 Ovrednotenje pomenskih dimenzij in razpršenost rezultatov glede na spol

Pred izvedbo eksperimenta smo v hipotezi H₃ predpostavili, da med subjekti raziskave obstajajo razlike pri presoji pomenskih dimenzij glede na spol oziroma, da se percepcije žensk glede posameznih pomenskih razsežnosti v likovnih sintaksah značilno razlikujejo od moških. V raziskavi smo testirali odvisnost med spoloma in njihovo preferenco glede na 12 pomenskih dimenzij. Analiza raziskave je pokazala, da gre za zelo veliko homogenost odgovorov

med ženskami in moškimi, ki so sodelovali v raziskavi. Statistično značilno razliko med ženskami in moškimi smo identificirali le v presojanju semantičnih razsežnosti dimenzije 9.

V globlji analizi rezultatov za dimenzijo 9 (*preglednica 4*), ki obsega semantične vrednosti PREPROSTO - KOMPLEKSNO smo ugotovili, da se največji delež sodb nahaja v oceni malo preprosto. Tako se je odločilo 22,9 % vprašanih, vendar je razporeditev po spolu glede te sodbe neenotna, saj je takšno sodbo podalo 26,2 % žensk in le 16,7 % moških udeležencev. Tudi sodbe z oceno malo kompleksno, ki so z 22,4 % na drugem mestu, po spolu niso homogene. V tem primeru so likovno materijo tako presodili predvsem moški z 34,8 %. Ženske so jo kot malo kompleksno presodile le v 15,9 %, večji poudarek so namenile oceni nevtralnno. Statistično pomembno razliko za dimenzijo 9 je pokazal tudi rezultat χ^2 preizkusa $P = 0,026$. Glede na rezultate torej trdimo, da je razporeditev subjektov po spolu pri dimenziji 9 nehomogena, kar potrjuje hipotezo H_3 . Iz rezultatov je mogoče razbrati, da likovno vibracijo subjekti raziskave sicer percipirajo kot bolj ali manj preprosto likovno delo, vendar ga moški razumejo kot bolj kompleksno, kot ga dojemajo ženske. Kot je že bilo omenjeno, je dimenzija 9 tista, ki med vsemi dimenzijami najbolj izstopa po izraženosti v negativnem polu, vendar pa, ta ni močnejše izražen. Sodbe v negativnem polu je podalo 48,9 % sodelujočih, v pozitivnem polu pa 33,9 %.

Preglednica 4: Frekvenčnost podanih estetskih sodb v DIMENZIJI 9.

pomenske vrednosti DIMENZIJE 9	SPOL				skupaj		rezultat	
	ŽENSKÉ		MOŠKI					
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	χ^2	P
ZELO PREPROSTO	11	8,7	9	13,6	20	10,4	14,313	0,026
PRETEŽNO PREPROSTO	22	17,5	8	12,1	30	15,6		
MALO PREPROSTO	33	26,2	11	16,7	44	22,9		
NEVTRALNO	25	19,8	8	12,1	33	17,2		
MALO KOMPLEKSNO (OZ. ZAPLETENO)	20	15,9	23	34,8	43	22,4		
PRETEŽNO KOMPLEKSNO (OZ. ZAPLETENO)	13	10,3	4	6,1	17	8,9		
ZELO KOMPLEKSNO (OZ. ZAPLETENO)	2	1,6	3	4,5	5	2,6		
seštevek	126	65,6	66	34,4	192	100		

Glede na rezultate χ^2 preizkusov v ostalih dimenzijah trdimo, da je razpo-

reditev subjektov po spolu glede dimenzij 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11 ter 12 homogena in zato v teh primerih zavrnilo hipotezo H₃, v kateri smo predpostavili, da pri presoji pomenskih dimenzij obstajajo razlike glede na spol.

V nadaljnjem razčlenjevanju rezultatov za dimenzijo 1, ki obsega semantične vrednosti NEPRIJETNO - PRIJETNO smo ugotovili, da se glavnina sodb nahaja v oceni pretežno prijetno z 31,3 %. Tej sodbi sledita oceni malo in zelo prijetno. V obeh primerih presojanja se je tako odločilo 20,3 % sodelujočih. Nasploh sodbe v pozitivnem polu dosegajo zelo visok rezultat, saj se je za ocene s semantičnimi stopnjami prijetnega odločilo 71,9 % sodelujočih. V nasprotju s temi sodbami je le 14,1 % vprašanih presodilo, da slikovno polje deluje bolj ali manj neprijetno.

Rezultati analize za 2. dimenzijo, ki opredeljujejo semantične vrednosti v razsežnostih PASIVNO - AKTIVNO, nam kažejo, da so vprašani slikovno polje v 67,3 % percipirali kot aktivno likovno vibracijo. Glavnina odgovorov je skoncentrirana v sodbah, da optična vibracija deluje pretežno in malo aktivno. Visok rezultat v pozitivnem polu dimenzije 2 se zagotovo navezuje na asociativnost, ki jo je likovna vibracija impulzirala v sodelujočih subjektih, saj so ti likovno delo pogosto povezovali z živahnostjo, gibanjem oziroma premikanjem, energijo in aktivnostjo. Kot bolj ali manj pasivno slikovno polje je "Aurulum" doživelo le 11,9 % vprašanih.

Dimenzija 3, ki se nahaja v polju razsežnosti GRDO - LEPO, z 73,5 % dosega najvišji rezultat v pozitivnem polu med vsemi dimenzijami. Največje število vprašanih je presodilo, da sliko "Aurulum" doživlja ko pretežno lepo likovno delo.

V dimenziji 4, ki obsega polje semantičnih razsežnosti POMIRJEVALNO - VZNEMIRLJIVO, najvišji rezultat dosegajo sodbe v oceni nevtralno, za katero se je odločilo 26,0 % vprašanih. Ostali rezultati so tako v pozitivnem kot tudi negativnem polu dokaj razpršeni in ne dosegajo višjih vrednosti. V pozitivnem polu je svoje sobe podalo 39,7 %, v negativnem polu pa le nekoliko manj, 34,4 % udeležencev. Tudi razpršenost ostalih rezultatov daje nevtralnimi ocenam večjo težo. Nevtralne sodbe so najmočnejše izražene tudi v dimenzijah 6, 7, 8 in 10, ki jih določajo pomenske razsežnosti SKROMNO - RAZKOŠNO, ŠIBKO - MOČNO, ZAVIRALNO - POSPEŠEVALNO ter REVNO - BOGATO. Najzanimivejši med njimi so rezultati, ki jih daje analiza za dimenzijo 8. Za oceno nevtralno med pomenskimi dimenzijami pospeševalnega in zaviralnega se je odločilo kar 34,9 % vprašanih, medtem ko je sicer močnejše izražen pozitivni pol s 50,6 % sodbami, ki so jih podali subjekti raziskave. V negativnem polu je bilo podanih le nekaj manj kot 15 % sodb.

Rezultati analize nam eksplicirajo, da je tudi v dimenzij 12, ki jo določajo

pomenske dimenzije NEGATIVNO - POZITIVNO, poudarjeno formiran pozitivni pol. Sodelujoči v raziskavi so sobe z bolj ali manj pozitivnimi afirmacijami podali v kar 70,4 %. Iz tega sklepamo, da so subjekti sliko "Aurulum" percipirali kot izrazito pozitivno likovno materijo.

::3.5 Vpliv likovnih prvin na zaznavanje slikovnega polja in razpršenost rezultatov glede na spol

Tudi pri ocenjevanju vpliva likovnih prvin na zaznavanje slikovnega polja so vprašani izbirali med petimi prvinami: barve, črte, oblike, struktura slike in celota. Možno je bilo izbrati enega ali več odgovorov, ki se med seboj ne izključujejo. Statistično smo tako obdelali frekvenco in odstotek podanih pozitivnih odgovorov za vpliv vsake prvine (*preglednica 5*). V raziskavi smo preverjali tudi odvisnost med spoloma glede vpliva različnih likovnih elementov.

Pred izvedbo raziskave smo v hipotezi H1 predpostavili, da je barva bistven dejavnik, ki vpliva na učinkovanje likovnih struktur. V hipotezi H2 smo tudi predpostavili, da pomenske razsežnosti notranjih struktur oblike pomembno vplivajo na optično učinkovanje celotne likovne materije.

Rezultati raziskave vpliva prvin nam kažejo, da so bile pri semantičnem presojanju barve tiste, ki so zelo in tudi najbolj vplivale na percipiranje likovne materije "Aurulum", saj nam rezultati za vpliv drugih prvin kažejo bistveno manjšo stopnjo pomembnosti. Vprašani so torej kar v 77,5 % odgovorov pritrčili, da je na njihovo percipiranje likovne sintakse najpomembneje vplivala barva, zato v tem primeru potrdimo hipotezo H1, v kateri smo anticipirali, da je barva bistven dejavnik, ki vpliva na učinkovanje likovnih struktur tako v optičnem pomenu kot na vsebinski, pomenski in simbolni ravni. Rezultat χ^2 preizkusa $P = 0,009$ nam tudi kaže, da med ženskami in moškimi subjekti raziskave obstajajo statistično bistvene razlike pri vplivu barve na njihovo razumevanje slikovnega polja.. Da je na njihovo dojetje likovne materije najbolj vplivala barva je odgovorilo kar 83,2 % žensk in le 66,7 % moških, zato trdimo, da je razporeditev subjektov po spolu glede vpliva barv nehomogena.

Analiza pritrtilnih odgovorov nam tudi kaže, da so črte tiste, ki so kot druge najbolj vplivale na dojetje in razumevanje likovne materije. Vprašani so za vpliv črt na njihovo dojetje, podali pritrtilne odgovore v 58,1 %. Takšno presojanje vpliva črte ni presenetljivo, saj je likovna sintaksa slike "Aurulum" v celoti linearna. Rezultat χ^2 preizkusa $P = 0,913$ je pokazal, da med vprašanimi ženskami in moškimi ni statistično pomembnih razlik, zato trdimo, da je razporeditev subjektov po spolu glede vpliva črte enotna.

Preglednica 5: Vpliv likovnih prvin na zaznavanje slikovnega polja in razpršenost rezultatov glede na spol.

VPLIV	SPOL				skupaj		rezultat	
	ŽENSKÉ		MOŠKI					
	f	%	f	%	f	%	χ^2	P
BARVE	104	83,2	44	66,7	148	77,5	6,768	0,009
ČRTE	73	58,4	38	57,6	111	58,1	0,012	0,913
OBLIKE	26	20,8	15	22,7	41	21,5	0,095	0,758
STRUKTURA SLIKE	13	10,4	3	4,5	16	8,4	1,929	0,165
CELOTA	37	29,6	12	18,2	49	25,7	2,953	0,086

Vpliv oblike je bil pri percipiranju slikovne površine na četrtem mestu in torej manj pomemben. Da so imele oblike vpliv na njihovo dojetanje, je podalo le 21,5 % vprašanih, zato zavrnilo hipotezo H₂, ki predpostavlja, da pomenske razsežnosti notranjih struktur oblike pomembno vplivajo na optično učinkovanje celotne likovne materije. Ob analizi rezultatov je bilo tudi ugotovljeno, da pri vplivu oblik na razumevanje te slikovne predloge ne obstaja pomembna razlika med vprašanimi ženskami in moškimi, kar nam evidentira tudi rezultat χ^2 preizkusa.

::4 SKLEP

V raziskavi smo ugotavljali na kakšen način korespondenti doživljajo in razumevajo učinkovanje umetniškega dela "Aurulum". Preverjali smo torej asociativnost, ki jo sproža likovna sintaksa, ugotavljali smo kakšno je estetsko presojanje sodelujočih v raziskavi glede na različne pomenske dimenzije ter kakšen je vpliv likovnih prvin, predvsem barve na njihovo percipiranje.

Ugotovili smo, da optični vtis slike "Aurulum" sproža mnoge različne asociacije, tako pozitivne kot tudi negativne. Uvrstili smo jih v 13 kategorij. V veliki večini so bile podane pozitivne asociacije, ki so umeščene v več kategorij. V najboljšežnejši kategoriji, ki smo jo oblikovali, je bilo generiranih 170 asociativnih sodb. To je kategorija MAVRICA, BARVE, pri kateri je pomemben poudarek na tistih odgovorih, ki opredeljujejo narativnost podobe. Od teh asociacij jih je največ pomensko apodiktično v korelaciji z mavrico, druge sodbe se implikativno povezujejo z barvo. Glede na strukturo slike niti ni presentljivo, da so vprašani slikovno polje pogosto zaznali tudi kot različne vzorce v mnogoterih aplikacijah. Negativnih asociacije je bilo zelo malo in so nehomogene.

Analiza ovrednotenja pomenskih dimenzij je pokazala, da pri likovni vibra-

ciji slike "Aurulum" z najvišjo srednjo vrednostjo podanih sodb pomembno izstopa dimenzija 3, ki se giblje v polju razsežnosti grdo – lepo. Iz podrobnejše analize podanih estetskih sodb gre razbrati, da so sodelujoči slikarsko delo Bridget Riley percipirali kot malo skromno in malo pospeševalno, a hkrati tudi kot pretežno lepo, prijetno, aktivno, živahno in zelo pozitivno likovno delo. Rezultati raziskave nam tudi kažejo, da gre pri dimenziji 9, ki obsega semantične vrednosti PREPROSTO – KOMPLEKSNO, za statistično pomembno razliko glede na spol, kar nam potrjuje tudi rezultat χ^2 preizkusa. Glede na rezultate torej trdimo, da je razporeditev subjektov po spolu pri dimenziji 9 nehomogena, kar potrjuje hipotezo H₃.

Rezultati raziskave vpliva prvin nam kažejo, da so bile barve tiste, ki so najbolj vplivale na percipiranje likovne materije. Vprašani so v 77,5 % pritrdili, da je na njihovo percipiranje likovne sintakse najpomembneje vplivala barva, kar potrjuje hipotezo H₁. Rezultat χ^2 preizkusa nam tudi kaže, da med ženskami in moškimi subjekti raziskave pri vplivu barve na njihovo razumevanje slikovnega polja obstajajo statistično pomembne razlike, zato trdimo, da je razporeditev subjektov po spolu glede vpliva barv nehomogena. Analiza rezultatov nam tudi kaže, da je bil vpliv oblike odločilen le pri 21,5 % vprašanih in torej bistveno manj pomemben. Tudi predhodne psihološke raziskave so pokazale, da je barva tista, ki ima s svojo simboliko in psihološkimi vplivi večjo komunikacijsko in emocionalno vlogo od oblike (Kovačev, 1997, str. 29).

::5 LITERATURA

- ARNHEIM, Rudolf (1987): *Umetnost i vizualno opažanje: psihologija stvaralačkog gledanja*. Beograd: Univerzitet umetnosti.
- BUTINA, Milan (1997): *Prvine likovne prakse*. Ljubljana: Debora,
- DINTINJANA, Mia (2001): *Bridget Riley*. V: Likovne besede št. 55-56, 2001, Ljubljana: Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov, str. 50-75.
- DROZG, Vladimir (1991): *Gestalt teorija in geografsko proučevanje*. V: Geografski vestnik, Ljubljana: Zveza geografskih društev Slovenije, str. 103-109.
- KANDINSKY, Vasilij (1985): *Od točke do slike: Zbrani likovnoteoretski spisi*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- KOVAČEV, Asja Nina (1997): *Govorica barv*. Ljubljana: Prešernova družba, Vrba.
- KOVAČEV, Asja Nina (2012): *Vprašalnik estetskega in vrednostnega presojanja*. Interno gradivo.
- KOVAČEV, Asja Nina (2012): *Avtorska ocenjevalna lestvica k Vprašalniku estetskega in vrednostnega presojanja*. Interno gradivo.
- MEDVED, Andrej (2004): *Abstraktno slikarstvo od Mušiča do Rimeleja: abstraktno kot sublimno*. [Galerija Loža Koper, december 2003 - februar 2004] / Andrej Medved, Briony Fer, Jean Luc Nancy. Piran: Obalne galerije (Ljubljana: Povše).
- MUHOVIČ Jožef (2002): *Umetnost in religija*. Ljubljana, KUD Logos.
- UDOVIČ, Špela (2012): *Geometrization polja likovne materije v refleksiji družbenih značilnosti dvajsetega stoletja*. V: Anthropos, letn. 44, 2012, št. 1/2, Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije: Slovensko filozofsko društvo, str. 105-118.
- UDOVIČ, Špela, KOVAČEV, Asja Nina, RODICA, Barbara (2013): *Raziskava semantičnih razsežnosti oblik in barv v vzorcu "Wild Rose"*. V: Tekstilec 2013, letn. 56, št. 3, str. 207-221.

